

זכויות יוצרים על פי ההלכה

1. שו"ת שואל ומשיב, מהדורא קמא, חלק א, סימן מד

אודות הסכמות וגזרות שגזרין הרבנים על הדפסות והמדפיסים פורצים בה... דזה ודאי שספר חדש שמדפיס מחבר וזכה שדבריו מתקבלים על פני תבל, פשיטא שיש לו זכות בזה לעולם, והרי בלאו הכי, אם מדפיסים או מחדשים איזה מלאכה אינו רשאי אחר לעשות בלא רשותו... ולא יהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם, וזה דבר שהשכל מכחישו ומעשים בכל יום שהמדפיס חבור יש לו ולבא כוחו זכות.

2. שו"ת בית יצחק, יורה דעה ב, סימן עה

בדבר השאלה מי שהניח כתבי חדושי תורה אם מותר לאחר להעתיק מהם ולהדפיסם שלא ברשות היורשים אף אם להעתיק בחיי המחבר או יש בו משום גזל... ומה שכתב דאם מחדשים איזה מלאכה אינו רשאי אחר לעשות כמתכנתו בלי רשותו ולא תהא תורה שלנו כשיחה בטלה שלהם, דבזה אמרינן דהתורה נאמר מה אני בחנם אף אתם בחנם ואין התורה קורדם לחתוך בה. וגם בכלי מלאכות אם אין לו רשיון מהמלכות ששייך לו הזכות לעולם לא אדע איסור שאחר לא יעשה כמתכונתו... אמנם מצד דינא דמלכותא אסור במדינתנו להדפיס. וכבוד תורתנו שאל אם נאמר בכגון דא דינא דמלכותא דינא הואיל שסותר לדברי תורה. הנה בהלכות אבדה סימן רנ"ט מבואר דמציל מזוטו של ים צריך להחזיר מצד דינא דמלכותא. ובסימן שנ"ו מבואר דצריך להחזיר מכח דינא דמלכותא דינא דהכי נהיגי. וכתב הש"ך דמצד המנהג חייב להחזיר. ולפי זה יש לומר הוא הדין בזה שכבר נהגו שלא להדפיס מיראת המלכות, חייב להחזיק בדינא דמלכותא, בשגם שיש לומר דדוקא מה שהוא נגד דברי תורה להפסיד ממון על ידו, הדברי תורה בתוקף, אבל בדבר שדינא דמלכותא הוא להפסיד מניעת הריח דלא מיקרי היזק, ההכרח מצד דברי תורה לקיים דינא דמלכותא.

3. שו"ת נודע ביהודה, מהדורה תניינא, חושן משפט, סימן כד

ראובן חיבר פירוש על סדר נזיקין וקדשים והלך אצל שמעון המדפיס ונתפשר עמו בסך ידוע בעד כל דף שידפיס לו השני סדרים עם פרש"י ותוספות ופירוש של המחבר הנ"ל למטה. והנה דרך המדפיסים אחר גמרם כל דף ודף סותרים סידור האותיות לסדר מהם דף אחר, וזה המדפיס יש לו הרבה אותיות לכן לא קלקל הסידור והניחו כמות שהוא, רק הסיר מלמטה הפירוש החדש והדפיס לעצמו שני סדרים הנ"ל עם פרש"י ותוספות שיהיו מוכנים בידו בעת הפנאי שישלים להדפיס כל הש"ס. וטען ראובן המחבר הנ"ל יען שתשלומי שכירות המסדרים האותיות הוא היה משלם ועתה למה יהנה שמעון מסידור אותיות חנם ויחזיר לו חלקו מסידור האותיות כדין כל הנהנה ממלאכת חבירו כדין המשקה שדות והמקיף את חבירו משלוש רוחותיו. ושמעון טוען מאחר שהאותיות הם שלו יכול להשתמש בהם כרצונו ואין כח ביד ראובן לקלקל הסידור. יורנו רבנו הדין עם מי... אמנם אחר היישוב נראה שחייב לשלם חלקו שהרי גם בדר בחצר חבירו אפילו לא קיימא לאגרא, אם חסרו אפילו דבר מועט מגלגלין עליו כל השכר כפי שנהנה כמבואר בש"ע בסימן שס"ג סעיף ז, יעויין שם. והרי גם כאן מחסרו הרבה, שאם לא היה שמעון מדפיס סדרים הללו הוו שכיחי וקפצו זביני על ספריו של ראובן, שאפילו מי שלא היה קונה פירושו לחוד, מכל מקום, אגב שהיה צריך לשני סדרים הללו ללמוד מתוך גמרא עם פרש"י ותוספות היה מוסיף איזה דבר לקנותם עם פירושו של ראובן. ועכשיו שמדפיס שמעון יהיה סדרים הללו שכיחי ובזול ולא ימצאו כל כך ברווח קונים שיקנו מראובן וכיון שגורם לראובן הפסד בזה מגלגלין עליו כל מה שנהנה לפי חלקו מסידור האותיות.

4. חידושי ר' שמעון שקופ, גיטין, סימן ו

על דבר שבא על ידי חכמת האדם שייך זכות בגופו לזכות בדבר שבא על ידי מחשבותיו שזכה גם בכלי המחשבה לזכות במה שימציא על ידיהן.

5. שו"ת דברי מלכיאל, חלק ג, סימן קנז

אשר אחד המציא לעשות מים מתוקים מריחים והשיג רשיון על זה מבית מועצות הרפואה בוורשא, ומובן כי דרוש לזה עמל והוצאה לא מעט. והדפיס ניירות שקורין עטיקעטין להדביק על הכלים של מים הנ"ל, ובניירות הנ"ל מפורש שמו והרישיון מהממשלה על זה. ועתה קם אחד הדר מרחק ט"ז פרסה ממנו, והדפיס עטיקעטין כמתכונת של איש הנ"ל ועושה ג"כ מים הנ"ל ומדביק עליהם עטיקעטין שכתבו בהם שם האיש הנ"ל. וטוען הראשון שאינו רוצה שהלה יהנה מזכותו שהשיג רשיון מה שעלה לו בטורח והוצאה. גם כי על ידי זה תתמעט פרנסתו, כי אם לא ימכור הלה אזי ימכור הוא למקומות ההם...ונראה דהסברא בזה דהא קיימא לן דכל היכא שיש איזה הוצאה ופעולה שמשותף בה טובת שני אנשים, **הרי הם שותפים בדבר וכופין זה את זה ליתן חלק בהוצאה ההיא**, וכמו שכופין זה את זה לבנות גדר וכדומה מהדברים המבוארים בפרק קמא דבבא בתרא...וממילא מבואר דבנדון דדנן, כיון דגלי דעתא דניחא לו בהוצאת הדפסת העטיקעטין, אם כן הויא טובת השגת הרישיון מהממשלה טובה משותפת, ושפיר צריך לשלם חלק בהוצאות הרשיון...ועוד הא קיימא לן בבא בתרא כ, ע"ב ובח"מ סימן שס"ג, סעיף ז, **דהיכא דחסרו דבר מועט צריך לשלם לו**. ופסק בש"ע שם שמשלם כל ההנאה ולא החסרון לבד. והוא הדין בנדון דדן מחסרו במה שמוכר סחורה זו, כי לולא הוא היה יכול למכור יותר. וגם מזיקו במה שמגדיל את מסחרו בעיני אנשי העולם ויוסיפו עליו מיסים וכדו'...אבל לעניין אם מותר לכתחילה לעשות כן כשחבירו אינו נותן רשות, **הנה הדר בחצר חבירו כתבו התוספות בבבא קמא כ, ע"ב שיכול לעכב עליו** אף שאינו חסר, ואף למ"ד כופין על מדת סדום, מכל מקום בזה יכול לעכב, וכן כתב הנודע ביהודה שם בשם הרא"ה וריטב"א שכל דבר שהוא שלו אין שייך לכופו לתת לחבירו להשתמש בו מצד שאינו חסר בזה, ובאמת הסברא ברור דהא יכול לומר שהלה יכול לקלקל את הדבר.

6. הרב ברוך יצחק לוי, פסקי דין ירושלים, ג, עמ' נג

גרסינן בבבא קמא מ"ט ע"ב אמר רבה בבור ברשות הרבים כולי עלמא לא פליגי דמיחייב. מאי טעמא? אמר קרא כי יפתח וכי יכרה... והנה לרבה אליבא דכולי עלמא...למה חייב בור ברשות הרבים, הא בתורה כתיב בעל הבור, וברשות הרבים לאו בעל הבור הוא החופר, ועל כן ביאור על עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו, שכיון **שהחופר המציא דבר חדש שלא היה מקודם הוא נקרא בעלים של ההמצאה**, ואמרה תורה דבעל הבור ישלם דבעלים של המזיק צריך לשלם. ושם נ"א ע"א, אמר רבי ומאי רבנן דתנאי, אחד החופר בור תשעה ובא אחר והשלימה לעשר האחרון חייב...ושם בתוספות ד"ה האחרון חייב דוקא הוא בשביל שחידש מיתה...מבואר אליבא דרבנן אם הכניס חידוש בבור למיתה, אין החידוש מצטמצם דוקא על מה שהתחדש, אלא הוא נקרא בעל הבור גם על נזיקין, כלומר על הטי' טפחים שנכרה על ידי הראשון, ולכן סברי רבנן דגם על נזיקין השני חייב ולא הראשון, דהשני נקרא בעל הבור, כיון שהוא חידש דבר שלא היה מקודם.

7. ים של שלמה, מסכת בבא קמא, פרק ח

דין מי שקדם מעשה מצווה של חבירו והוא טוען אתה צייתתה לי...ונראה דוקא בימיהם שלא היום קונים המצוות, אבל עכשיו מי שקנה שלישי או שישי או שביעי, וקדם חבירו, חייב ליתן לו י' זהובים. דכהאי גוונא הלך אחר המנהג, כמו שמסקינן בסוף איזה נשך (בבא מציעא, ע"ד, ע"א) סיטומא שרושמין על החביות לסימן שקנה אותה, קניין הוא לעניין מי שפרע, **ובאתרא דנהגו למקני ביה קני ממש**, אלמא דאזלינן בתר מנהג, אפילו במידי דלית ביה זכות וקניין ממש.

8. הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, תחוקה לישראל על פי התורה, ב, עמ' 72

בנוגע למציאות שנתחדשה בעולם המסחר והתעשייה דבר כללי, שמציאות כזאת ומצב כזה לא היה קיים בימי חז"ל...יש לנו יסוד לשער שאלו היה מתחדש בימיהם היו מתחשבים עם המציאות וקובעים תקנה משום תיקון עולם...יש לקבל דין המלכות בזה הממלא אותו הצורך שהייתה תקנה כזו ממלאה.